

גזירתו של פרעה למילדות העבריות

תוכן הענינים

- ❖ מאיזה טעם סבר פרעה שהמילדות העבריות תקיימנה את גזירתו להמית את הזכרים על האבניים, והרי היולדות לא תנחנה להן להמית את ילדיהן?
- ❖ מדוע צוה פרעה לעמו שאם ימצא ילד יהודי ישליכוהו ליאור ולא צוה לשרי הטבחים אשר לו להורגם בחרב?
- ❖ מפני מה צוה פרעה למילדות להמית את התינוקות דוקא בעודן עוברין במעי אמן?
- ❖ מדוע לא חשש פרעה שהמילדות שהיו עבריות תמנענה מלבצע את זממו כיון שמצוות הן על הנפשות ב"הרג ואל יעבור"?
- ❖ מאיזה טעם צוה פרעה דוקא למילדות העבריות להמית את העוברין ולא צוה כן למילדות המצריות?
- ❖ אם נאמר שלא היה חיוב של מסירות נפש על הריגת עוברין, א"כ מדוע מסרו המילדות העבריות את נפשן על דבר שלא היו חייבות בו?
- ❖ מתי יש חיוב למסור נפש גם כאשר הדין הוא יעבור ואל יהרג?
- ❖ מפני מה עיקר טענתו של פרעה היתה מדוע החיו את הילדים ולא מדוע לא המיתון?
- ❖ מהו החידוש הגדול במה שהמילדות היו יראות את האלקים ונמנעו מלבצע את גזירתו של פרעה להמית את העוברין, הלא לכאורה היו מצוות על כך?
- ❖ מפני מה יתרו ששמע את הגזרה להשליך את התינוקות ליאור ברח ממצרים ולא נשאר שם להלחם בגזרה?
- ❖ מהו ההבדל בין אויב לשונא?
- ❖ לאלו שתי הצלות היו צריכים בני ישראל מפני פרעה וחמצרים?
- ❖ מה היתה המדה כנגד מדה במה שזכו שפרה ופועה לבתי כהונה לוייה ומלכות?

"ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה, ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבניים אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחיה, ותיראנה המילדות את האלוקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינה את הילדים" (א' ט"ו י"ז).

א. מאיזה טעם סבר פרעה שהמילדות העבריות תקיימנה את גזירתו להמית את הזכרים על האבניים, והרי היולדות לא תנחנה להן להמית את ילדיהן?

לכאורה יש לתמוה איך סבר פרעה שהמילדות העבריות יבצעו את גזירתו להמית את התינוקות, הלא היולדות ימנעו מהן לבצע את זממן. וביותר יש לתמוה, דמאחר ושפרה ופועה היו מילדות עבריות [כדמוכח בגמרא סוטה (י"א ע"ב)	דפליגי אם שפרה ופועה היו אם ובתה היינו יוכבד ומרים או אשה וחמותה היינו יוכבד ואלישבע], א"כ מדוע סמך פרעה עליהן שיקיימו את גזירתו להמית את הזכרים מבני ישראל על האבניים, הלא מאחר והיו הם עבריות הרי לכאורה מחוייבות היו למסור

להמנע מהריגת התינוקות ודינם ב'הרג ואל יעבור'. ועוד יש לעיין מדוע צוה פרעה דוקא למילדות העבריות להמית את התינוקות על האבניים ולא צוה את המילדות המצריות לעשות כן, שהרי לכאורה הן יקיימו את גזירתו ביתר שאת.

את נפשו על זה ולא להרוג, דעל נפשות נאמר יהרג ואל יעבור¹ (סנהדרין ע"ד ע"א, רמב"ם הלכות יסודי התורה ה' ב', שולחן ערוך יו"ד סימן קנ"ז סעיף א') ומפני מה סמך עליהן², ואף תמוה מהו החידוש הגדול של "ותיראנה המילדות את האלוקים", הלא היו מצוות

ב. מדוע צוה פרעה לעמו שאם ימצא ילד יהודי ישליכוהו ליאור ולא צוה לשרי הטבחים אשר לו להורגם בחרב?

בהם, ואחרי כן צוה לכל עמו 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' אתם, והענין שלא רצה לצוות לשרי הטבחים אשר לו להרגם בחרב המלך או שישליכו הם אותם ליאור אבל אמר לעם כאשר ימצא כל איש אחד ילד יהודי ישליך אותו ביאור, כדי שאם יצעק אבי הילד אל המלך אנ אל שר העיר יאמרו שיביא עדים ויעשה בו נקמה וכו' עיי"ש.

הרי מתבאר מדברי הרמב"ן, שפרעה התנהג עם בני ישראל בערמה ולכן לא צוה לשרי הטבחים להמיתם בחרב, וכן צוה למילדות להרוג את הזכרים בסתר על האבניים באופן שגם היולדות לא ידעו מכך,

ואשר נראה בזה בס"ד, על פי מה שכתב הרמב"ן על הפסוק "הבה נתחכמה לו" (שמות א' י') וז"ל לא ראה פרעה וחכמי יועציו להכותם בחרב כי תהיה בגידה גדולה להכות חנם העם אשר באו בארץ במצות המלך הראשון, וגם עם הארץ לא יתנו רשות למלך לעשות חמס כזה כי עמהם הוא מתייעץ, ואף כי בני ישראל עם רב ועצום ויעשו עמהם מלחמה גדולה, אבל אמר שיעשו דרך חכמה שלא ירגישו ישראל כי באיבה יעשו בהם, ולכן הטיל בהם מס כי דרך הגרים בארץ לעלות מס למלך כמו שבא בשלמה, ואחרי כן צוה בסתר למילדות להרוג הזכרים על האבניים ואפילו היולדות עצמן לא ידעו

נטפי מגדים

{1} **דבשלמא** לפי מה שכתבו בילקוט שמעוני (יהושע רמז ט') ובמושב זקנים לבעלי התוספות (כאן) דשפרה ופועה גיורות היו, אתי שפיר שבטח בהן פרעה שיקיימו גזירתו יותר מהמילדות העבריות, דהרי כתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (י"ג י"ח) וז"ל ומפני מה אמרו חכמים קשים גרים לישראל כנגע צרעת, שרובן חוזרים בשביל דבר ומטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגירו, צא ולמד מה אירע במעשה העגל ובקברות התאווה וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחילה עכ"ל, אבל למה שנתבאר בסוטה (י"א ע"ב) דהיו הם עבריות מלידה תיקשי כנ"ל דאיך בטח בהן פרעה, הלא היו מצוות על יהרג ואל יעבור, וראה בספר פענח רזא כאן. {2} **והנה** למרות דבגמרא סוטה (י"א ע"ב) מבואר דהנדון היה על הריגת עוברין, [ממה שהוצרך למסור להם סימן גדול דאם בן פניו למטה ואם היא בת פניה למעלה, וראה בשמות רבה א' י"ד ובמדרש אגדה שמות א' ט"ז ובילקוט שמעוני פרשת שמות רמז קס"ד וברש"י סוטה י"א ע"ב ד"ה הכי גרסינן וד"ה סימן גדול ובמהרש"א סנהדרין נ"ז ע"א], מכל מקום הלא מבואר בגמרא בסנהדרין (נ"ז ע"ב) דהריגת עוברין הוי כהריגת תינוק בן יומו מדכתיב "שופך דם אדם דמו ישפך" (בראשית ט' ו'), איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעו אמו ע"כ, וכן פסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ט ה"ד). וגם

כדי שלא ירגישו בני ישראל שבאיבה יעשו להם, והיה אם יצעק אבי הילד אל המלך או אל שר העיר יאמרו לו שיביא עדים והם בתחבולות יטו את הדין לזכות את המצרי³.

ג. מדוע צוה פרעה למילדות להמית את הילדים דוקא בעודן עוברין במעי אמן?

ומעתה יש לבאר שפיר מדוע סמך פרעה שהמילדות העבריות תהרוגנה את התינוקות על האבניים ולא חשש מפני היולדות שימנעו מהן מלבצע את זממם, והוא משום דנתבאר שפרעה התנהג עמם בערמה ועשה זאת כשצוה למילדות להמית את העוברין בסתר באופן שאפילו היולדות לא תדענה שפרעה צוה להמית את בניהם,

נטפי מגדים

אם נאמר דזה נאמר רק בדיני בני נח, מכל מקום הלא שיטת חכמי צרפת (שהובא ברמב"ן ויקרא כ"ד י' בענין מגדף, וראה תוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה ורבי שמעון וחולין צ' ע"א ד"ה קדשים) והרא"ם (פרשת שמות ד' כ"ד) ורש"י (יבמות מ"ו ע"א ד"ה אבותינו וסנהדרין נ"ט ע"ב ד"ה ואלכא ופ"ב ע"א ד"ה בת ועבודה זרה ג' ע"א ד"ה נמרוד וחולין ק' ע"ב ד"ה דיקא נמו) שלא יצאו בני ישראל קודם מתן תורה מדין בני נח עד שבאו להר סיני, א"כ דינן היה שבהריגת העוברין מתחייבות הן מיתה ומפני מה סמך עליהן פרעה, ועוד תיקשי כדבסמוך מדוע היה נחשב לשפרה ופועה לייראת אלקים במה שנמנעו מהריגת העוברין, הלא בדין היו חייבות להמנע מזה. {3} **ונראה** לסייע לדברי הרמב"ן שכל גזירותיו של פרעה היו בערמה, ממה שאמרו בגמרא סוטה (י"א ע"א) וז"ל שלשה היו באותה עצה [של "כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו"], בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר (דברי הימים א', ב' נ"ה) "ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים שוכתיים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב", וכתוב (שופטים א' ט"ז) "ובני קני חתן משה" וגו' ע"כ, ולכאורה צריך ביאור מדוע ברח יתרו, הרי כיון דהיה יועץ יכל רק להביע את ההנגדותו להשלכת הילדים ליאור, ומפני מה הוצרך לברוח. **אמנם** נראה דהטעם היה כנ"ל, שכיון שפרעה גזר את כל גזירותיו בערמה ומטעם זה צוה דוקא לבני עמו להשליך את התינוקות העברים ליאור ולא לשרי הטבחים, כדי ששיבואו אבותיהם של התינוקות שהושלכו ליאור לדון בפניהם יוכלו להטות את הדין לזכות את המצרים, א"כ יתרו שהיה מיועצו של פרעה וידע בטיב מעשיו ועורמתו ושגזירתו היתה מכוונת להרוג את כל התינוקות באופן שאפילו היולדות לא תדענה מכך, לא יכל רק להביע את התנגדותו לגזירה, דכיון שבסתר כוונתו של פרעה היתה להורגם א"כ התנגדותו לגזירה היתה נחשבת כמרידה במלכות, ומאידך היה מחוייב לדון אותם למיתה או להעמיד דיינים לדונם למיתה כדין בני נח שחייבים במצות הדינים, וכמבואר ברמב"ם בהלכות מלכים (פרק ט' הלכה י"ד) וז"ל וכיצד מצווין על הדינים, חייבים להושיב דיינים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם וכו' עכ"ל, ואפילו הרמב"ן בפירושו על התורה (בראשית ל"ד י"ג) שחולק על הרמב"ם וסובר שאין בזה חיוב מיתה, מכל מקום כתב שם דאיסורא מיהא איכא ומחוייבים מן הדין להעמיד דיינים כדי לדונם על מצוות שחייבים עליהם בני נח, לפיכך היה מוכרח יתרו לברוח למדין כדי שלא יחשב כשותף למעשיהם להרוג את ילדי העברים. **ועוד** נראה להוכיח שפרעה בערמה היה מראה להם שדורש שלומם וטובתם, ממה שביארו חז"ל [שמות רבה (י"ג ה'), וראה גם בפירוש הרמב"ן (שמות י"י) ובפירוש האבן עזרא (הפירוש הארוך שמות י"י) ובעוד מפרשים], על מה שאמר פרעה כאשר נתן להם רשות לצאת ממצרים "יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם לכו נא הגברים ועבדו את ה'" (שמות י"י), דכוונתו במה שמנע מהטף ללכת עמהם היתה כדי שיוצרכו לחזור לעבודתם, דאם ישאירו את הטף במצרים בהכרח ידחזרו לשם, אבל פרעה כשדבר עם משה ואהרן אמר להם טעם אחר, והוא כמבואר בילקוט שמעוני (פרשת כי תשא רמז שצ"ב ויהושע רמז ט"ו), והובאו דבריו

דהרי צוה להן להמית את הזכרים על האבניים בעודן עוברים ברחם אמם [ראה הערה לעיל], ועל כן מסר להם גם כן סימנים לדעת מי זכר ומי נקבה וכמבואר בגמרא סוטה (י"א ע"ב) וז"ל אמר רבי חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה ע"כ, דכיון שצוה להרוג את הזכרים בסתר

קודם שיצאו לאויר העולם היה צריך להודיען את הסימן למין העובר, ואז היה סמוך ובטוח שהילדות לא תדענה מזה וממילא לא ימנעו מהמילדות לבצע את זממו, וכן צוה למילדות העבריות בלשון בקשה ולשון רכה כדכתיב "ויאמר למילדות העבריות"⁴, כדי שלא ימנעו מלקיים את גזירתו.

נטפי מגדים

ברש"י (כאן וביהושע ה' ט') וז"ל מדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה וכו' עכ"ל, חזינן שפרעה הציג את עצמו בתור דורש שלומם וטובתם ולכן אמר להם שראוי שלא יצאו גם טפם עמהם כדי שלא יוזקו מאותו כוכב. **רק** די שיתמוה בזה, שאם פרעה אינו חפץ במיתתם, איך תוך כדי דבור אמר להם 'לכו נא הגברים'. אלא צריך לומר שכיון שבאמת סימן דם שראה לא היה דם של הריגה, אלא שהיה דם מילה וכדאיתא במדרש (הני"ל) שהקב"ה הפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם, היינו דוקא לתינוקות שנולדו בדרך בצאתם ממצרים כיון שעדיין לא מלו אבל כל העם היוצאים ממצרים כבר מלו לפני כן, א"כ נמצא שכשראה פרעה את הסימן דם ראה אותו רק ביחס לתינוקות ולא ביחס לגברים דכבר מלו לפני כן, ולכן שפיר מוכח דפרעה היה מראה להם שחפץ בטובתם ובהצלחתם למרות שאמר להם לכו הגברים בלבד, כיון שעליהם אין הכוכב מורה רעה דהסימן של דם היה רק ביחס לתינוקות. אבל כאמור פרשו חז"ל (שם) דזה הכל היה בערמה, דבאמת כוונתו במה שרצה למנוע שלא ילכו הטף עמהם היתה כדי שיחזרו למצרים ויוכל לשעבד אותם שוב, ורק העמיד להם פנים כאילו חפץ בשלומם וטובתם, דמה איכפת לפרעה ששחט להם תינוקותיהם ק"נ בבקר וק"נ בערב ורחץ בדמם (שמות רבה א' ל"ד), שהטף ימותו ודו"ק. **וכן** נראה מהמדרש שוחר טוב (תהלים י"ח כ"א) והילקוט שמעוני (פרשת יתרו רמז רע"א ושמואל ב' רמז קס"א) שדרשו את הפסוק "יצילני מאויבי עז ומשנאי כי אמצו ממנו" (תהלים י"ח י"ח), ד"מאויבי עז" זה פרעה שנאמר "אמר אויב" (שמות ט"ו ט'), ו"משנאי כי אמצו ממני" אלו המצרים ע"כ, וההבדל בין אויב לשונא הוא כמו שפירש השי"ח יצחק [תפילת ערבית] על מה שאומרים 'המדריכנו על במות **אויבנו** וירם קרננו על כל **שונאינו**', כי האויב הוא הדורש רעה **בלבו**, והשונא הוא רק **שמח לאידו ובזיונו ומואס בו**, וכן פירש (שם) על 'והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו', דהאויב הוא דורש רעה ונוטר איבה **בלבו**, [וראה עוד בפירוש המלבי"ם (ישעיה כ"ט י"ח) על הפסוק "חמה לצרו גמול לאויביו"]. וזהו גם מה שנאמר (תהלים ק"ו י') "ויושיעם מיד שונא ויגאלם מיד אויב", דמיד שונא צריך ישועה ומיד אויב גאולה. הרי נתבאר בזה שפיר דקרא לפרעה אויב משום שכל גזירותיו עשה על ידי עמו ולא על ידי שריו או בעצמו, כדי להעמיד פנים לבני ישראל כאילו הוא חפץ בשלומם ובטובתם. **ולפי** זה יש לבאר גם את מה שאמר יתרו "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים" (שמות י"ח י'), דמה שכפל ושנה הצלה ממצרים ומיד פרעה, ועוד שהאריך בדבריו לומר "ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים", דכוונת יתרו היתה שבאמת היו שתי הצלות, האחד הצלה מיד המצרים שהיו להם לשונאים ולא הסתירו את כוונתם הרעה להורגם, והשניה מיד פרעה שהיה להם לאויב דהיה מראה להם כאילו הוא מציל אותם מתחת יד המצרים שמכבידים עליהם את העבודה והוא חפץ בשלומם וטובתם, אך באמת כל מעשיו היו ברשעות גדולה אלא שהיו בהסתר ובערמה, ומעתה זהו שהוסיף הפסוק לומר "אשר הציל את העם מתחת יד מצרים", לומר שזו היתה מהות הרשע של פרעה שהיה מראה להם שכביכול הוא מציל אותם מתחת יד המצרים ששנאו. {4} **כמו** שכתב בספר

ד. מדוע לא חשש פרעה שהמילדות שהיו עבריות תמנענה מלבצע את זממו ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷ כיון שמצוות הן על הנפשות ב'הרג ואל יעבור'?

(מ"ד ע"א) דההורג תינוק אפילו בן יומו נהרג עליו, אבל כתבו התוספות שם (ד"ה איהו) דההורג עובר פטור⁵, וא"כ יש לומר דאילו פרעה היה מצווה את המילדות העבריות להרוג את התינוקות אפילו בני יומן היה חשש שמא לא יקיימו את גזירתו, שהרי על תינוקות היו מצוות למסור נפש ולההרג ולא לעבור, אבל על העוברין שאינם מצוות צוה להן להרוג אותם, והיה בטוח שתקיימנה את גזירתו ולא ימסרו את נפשן למיתה.

ולפי זה אתי שפיר נמי מפני מה לא חשש פרעה שמא המילדות העבריות לא יבצעו את זממו להרוג את העוברין למרות דהיו מצוות על הנפשות ב'הרג ואל יעבור', כיון דאדרבא בזה שצוה להם להמיתן בעודן במעי אמן סבר שלא ימנעו מלהמיתן, לפי שפרעה סבר שדין ישראל להן ובדיני ישראל אין מחוייבין ב'הרג ואל יעבור' אלא כאשר יצא העובר ממעי אמו, אבל לפני שיצא אין מחוייבין למסור נפש על זה, וכדאיתא בנדה

ה. מאיזה טעם צוה פרעה דוקא למילדות העבריות להמית את העוברין ולא ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷ צוה כן למילדות המצריות?

על שפיכות דמים אף של עוברין במעי אמן, וכדאיתא בסנהדרין (נ"ז ע"ב) 'משום ר"י אמרו אף על העוברין דכתיב "שופך דם האדם באדם" וגו' (בראשית ט' ו'), ואיזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו' ע"כ⁶, וכן פסק הרמב"ם בהלכות מלכים (ט' ד'), אבל מהמילדות העבריות לא חשש פרעה שלא יקיימו את גזירתו, לפי דלא חייבים בדיני

ולפי זה מתבאר עוד מדוע צוה פרעה דוקא למילדות העבריות להרוג את העוברין ולא צוה כן למילדות המצריות, והלא עליהם יש לסמוך יותר, כיון דיש לומר דמאחר ופרעה בעורמתו גזר שימיתו את התינוקות דוקא בעודן עוברים שלא תדענה היולדות מכך, היא גופא היתה הסיבה שהמילדות המצריות לא יעשו כן, שהרי בני נח מוזהרים

נטפי מגדים

קול אליהו (פרשת שמות) על הפסוק "ויהי בימים הרבים ההם" (שמות ב' כ"ג), שצוה להם בלשון רכה ובקשה שבעודו ברחם אמו טרם יולד, ימיתוהו. {5} וראה גם ברמב"ם בהלכות רוצח (ב' ו') וז"ל אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון או גולה אם הרג בשגגה, והוא שכלו לו חדשיו, אבל נולד לפחות מתשעה חדשים הרי הוא כנפל עד שיששה שלשים יום, וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו ע"כ, הרי דמבאר גם מדברי הרמב"ם דההורג עובר פטור ואינו נהרג עליו. ומה שהבאנו בהערה לעיל מסנהדרין והרמב"ם דחייב אף בעוברין, זה הכל בדיני בני נח אבל בדיני ישראל אינו חייב, וכיון דסבר פרעה דדין ישראל להם, לכן צוה אותן שיהרגו את התינוקות בעודן עוברין שישראל אינם מצווים על זה ביהרג ואל יעבור. {6} וראה בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קמ"ה) דהטעם דהריגת עובר לישראל אסור מן התורה הוא מדין חצי שיעור, ולפי זה צריך לומר דהטעם שעכו"ם נהרג על זה הוא משום דלבני נח לא ניתנו שעורים ונהרגים על אבר מן החי אף פחות מכשעור (רמב"ם מלכים ט' י'), והוא הדין לעובר דחשיב חצי שיעור דנהרגין עליו כמו שנהרגים על תינוק שיצא לאויר

ישראל על הריגת עוברין, ולכן כדי שתתקיים גזירתו צוה דוקא למילדות העבריות ולא למילדות המצריות דחשש מפניהן שמא ימנעו מלקיים את גזירתו^{9,8,7}.

ו. מדוע מסרו המילדות נפש על דבר שלא היו חייבות בו?

רק דלכאורה עדיין תיקשי דאין היה מותר למילדות העבריות לעבור על צווי המלך במה שהניחו את העוברין ולא הרגום ובזה מסרו נפשן למיתה, הלא נתבאר דהריגת עוברין לא חשיב רציחה ואין על זה צווי ד'הרג ואל יעבור', וכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק ה' הלכה ד') 'דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו', וא"כ כיצד מסרו נפשן למיתה בעוברין על צווי המלך בדבר שלא היו חייבות בו, הלא אדרבא בזה גופא שמסרו נפשן נתחייבו בנפשן, והיה להן לעבור ולא להמרות את פי המלך.

אכן יש לומר דקושיא זו תלויה במחלוקת הראשונים האם בני ישראל יצאו קודם מתן תורה מדיני בני נח ונכנסו לכלל ישראל או שלא יצאו מדיני בני נח עד שקבלו את התורה, דהנה שיטת הרמב"ן (ויקרא כ"ד י' בענין מגדף), וכן סובר הר"ן בחידושו (סנהדרין נ"ח ע"ב ד"ה כותי) והיפה תואר (הפירוש הארוך פרשת בראשית ט"ז ט' ד"ה גילוי עריות ופרשת ויגש צ"ג ה' ד"ה בנימוסות), שמעת שנבדל אברהם במילה יצאו בני ישראל מכלל דיני בני נח ונכנסו לכלל ישראל, וכמו שאמרו בגמרא (קידושין י"ח ע"א) גבי עשו 'ודילמא ישראל מומר שאני', היינו דעשו נחשב

נטפי מגדים

העולם ודו"ק. {7} והגם דבגמרא עבודה זרה (כ"ו ע"א) סוברים חכמים דעובדת כוכבים מילדת בת ישראל רק בזמן שאחרות עומדות על גבה כיון שחשודות על שפיכות דמים, ולרבי מאיר אפילו בעומדות על גבה גם כן לא מהני כיון שזמנין שמניחה ידה על מצחו של התינוק במקום שאינו ניכר והורגת אותו, וא"כ חזינן שמילדות עכו"ם חשודות על הריגת עוברין מבני ישראל, מכל מקום סמך פרעה על המילדות העבריות שאינם חייבות על הריגת העוברין יותר מהמילדות המצריות שחייבות על זה, ואפילו דלמעשה הם חשודות לעבור על מצוותן, דשמא יחששו לקיים גזירתו. וביותר אפשר לומר, דאדרבא מטעם זה גופא שהמילדות המצריות חשודות להרוג את העוברין לא יכל לעשות זאת על ידיהן, שהרי כל גזירותיו היו בערמה, ואילו כל המילדות המצריות יהרגו את התינוקות יתלו זאת האמהות העבריות במילדות המצריות החשודות, ואז יהיה גלוי וידוע דנשלחו ממנו להרוג את העוברין, לכן בעורמתו העדיף לעשות זאת על ידי מילדות עבריות כדי שיסאר הדבר בסתר. {8} שוב מצאתי שכן דקדק המהרש"א בסנהדרין (נ"ז ע"ב) בלשון הפסוק "ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות", דחזינן שפרעה דקדק לצוות דוקא למילדות העבריות להמית את הזכרים בעודן עוברין ולא למילדות המצריות, וכתב דהטעם לזה הוא משום שהמצריות שדין בני נח להם הוזהרו על שפיכות דמים אפילו של עוברים, ולכן מדחשש שלא יקיימו צווי לא צוה להן, אבל ביחס למילדות העבריות שדין ישראל להם לא חשש לצוותם על כך, כיון שאינם מצוות על יהרג ואל יעבור ואינן חייבות למסור נפשן למיתה על העוברין, ואף על גב דאיסורא איכא מיתה מיהא ליכא עיי"ש. {9} ולפי זה נבוא לבאר את שאלתו של פרעה למילדות ותשובתם של המילדות לפרעה, דהנה איתא בפרשה שפרעה שאל אותן "מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינה את הילדים" (א' י"ח), והשיבו לו המילדות "כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו" (א' י"ט), ולכאורה יש לתמוה דמאחר ושאלתו של פרעה היתה מדוע החייתן את הילדים במה שהייתן מספקות להם מזון ומחיה, א"כ מה תשובה ענו לו "בטרם תבוא אלהן המילדת

לישראל אף דהיה קודם מתן תורה. אך שיטת חכמי צרפת (הובאו דבריהם ברמב"ן שם, וראה תוספות פסחים כ"ב ע"א ד"ה ורבי שמעון ובחולין צ' ע"א ד"ה קדשים), וכן דעת רש"י (יבמות מ"ו ע"א ד"ה אבותינו וסנהדרין נ"ט ע"ב ד"ה ואלבא ופ"ב ע"א ד"ה בת ועבודה זרה ג' ע"א ד"ה נמרוד וחולין ק' ע"ב ד"ה דיקא נמי) ורבי אליהו מזרחי (פרשת שמות ד' כ"ד בענין מילת בנו דמשה), דעד שקבלו בני ישראל את התורה לא יצאו מכלל דיני בני נח, ומה שהיו מקיימים אז את דיני התורה היה זה דוקא להחמיר ולא להקל. בהערה¹⁰.

אולם לשיטת הרמב"ן והיפה תואר הסוברים דבני ישראל יצאו מכלל דיני בני נח ונכנסו לכלל דיני ישראל, א"כ צריך ביאור מדוע המילדות העבריות מסרו את נפשם על

ומעתה לשיטת חכמי צרפת רש"י והרא"ם הסוברים שלא יצאו בני ישראל קודם מתן תורה מדיני בני נח אפשר לומר דהגם שפרעה היה סבור שדינם של המילדות הוא שיצאו מכלל דיני בני נח ונכנסו לכלל

אח"כ חתומה

נטפי מגדים

וילדו", הלא פרעה לא שאל מדוע לא המיתן אותם אלא מדוע החייתן אותם, ויעויין במהרש"א סוטה (י"א ע"ב) שנתחבט בזה. וביותר קשה שלכאורה בתשובתן סתרו את דבריהם מיניה וביה, דבתחילה אמרו לו "כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה", הרי שטענו שאינן צריכות את המילדות, אולם אחר כך הוסיפו ואמרו "בטרם תבוא אלהן המילדות וילדו" דמשמע שהיו צריכות למילדות, רק דבטרם בואן הם כבר יולדות, ועוד הוקשה לפרעה, דאם באמת אינן צריכות למילדות וכמו שכתב רש"י 'משולות הן לחיות השדה שאינן צריכות למילדות', א"כ לאיזה ענין היו הן מילדות והלא אין צורך להן ללידה. **אמנם** לפי מה שנתבאר אתי שפיר ולא קשיא מידי, כיון דעל טענתו של פרעה מדוע לא הרגו את הילדים אלא אדרבא החיו אותם השיבו לו, דכיון שהיולדות העבריות אינן כהמצריות אלא יכולות לילד גם בלי צורך במילדות, א"כ כיון ששמעו מהגזירה וחששו מפנינו שאנו נמית את עובריהן החלו ללדת קודם בואנו אלהן, וכדי לסלק את החשד מלבן ושתשובנה לקרוא לנו לפני לידתן כמנהגן הראשון ונוכל לקיים את גזרתך, עושות אנו בערמה שלא יבינו היולדות העבריות שאנו המתנו את תינוקותיהם, והוא על ידי שאנו מספקות לתינוקות שכבר נולדו מים ומזון, ואז לכשיצטרכו ללידה לא יחששו לקרוא לנו ושוב נוכל לקיים גזרתך. ובאמת נראה דשפיר קאמרו ליה, כיון דלא מצינו לאחר דבריהם שפרעה צוה עליהן לחדול מעבודתן, וכפי הנראה קבל את דבריהן. {10} **והגם** שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (י"ב) שבני נח אינם מצווים על קדוש השם, מכל מקום כבר כתב הפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש השני ד"ה ודע דמשמע וד"ה אמנם על פי) שמה שבני נח לא הוזהרו על קדוש השם היינו דוקא בעבודה זרה ועריות, אבל בשפיכות דמים הוזהרו עיי"ש. **והנה** לכאורה לפי מהלך הזה תיקשי מה היה החידוש הגדול שחידשה התורה באומרה שמה שנמנעו המילדות מלהרוג את העוברין היה זה מפני יראתן, והלא היו מצוות על כך מדינת ד"הרג ואל יעבור, ועוד צריך להבין מהו המדה כנגד מדה במה שזכו לבתי כהונה לוי ומלכות כנגד קדוש השם שעשו. **אמנם** נראה דבעצם היה למילדות שתי דרכים למסור נפש, האחד לא לקבל את דבריו להרוג העוברין, או לומר לו שקבלו את דבריו אבל למעשה לא לקיימם וכמו שבאמת היה שהחיו את

הצלת העוברין, הלא הדין הוא שמי שמוסר יהרג' הרי זה מתחייב בנפשו כמו שפסק את נפשו במקום שהדין הוא ב'עבור ואל הרמב"ם הנ"ל.

ז. מתי יש חיוב למסור נפש גם כאשר הדין הוא 'עבור ואל יהרג'?

אך הנראה בזה, דהנה אף על גב דבדיני ישראל לא מתחייבים מיתה על הריגת עוברין, מכל מקום כבר כתבו התוספות בסנהדרין (נ"ט ע"א ד"ה ליכא) ובחולין (ל"ג ג' ע"ב) דהיה עונש גדול על דקטל עובר במעי ע"א ד"ה אחד) דיש איסור על ישראל להרוג את העובר, דנהי שפטור מדיני אדם בדיני שמים חייב, וכמבואר עוד בזוהר (שמות דף ג' ע"ב) דהיה עונש גדול על דקטל עובר במעי

נטפי מגדים

הילדים, ולכאורה הדרך השניה מבחינה מסוימת נחשבת למסירות נפש גדולה מן הראשונה, לפי שבדאי מי שעובר בפועל על מצות המלך ולא רק שאינו מקבל את דבריו נחשב ליותר מורד במלכות וממילא עתיד להענישו יותר, והנה המילדות העבריות מחמת יראתן את האלקים בחרו בדרך השניה, ואולי יש לומר דעשו כן משום דחששו שאם תהרגנה ופרעה יצוה למילדות אחרות להמיתן על האבניים יתכן שהן יהרגו את העוברין, ולכן העדיפו להראות שמקבלות את צווי המלך ובכל זאת להסתכן ולהחיות את הילדים, ובזה שמסרו נפשן שישארו הזכרים מבני ישראל גרמו שתשאר טהרת היחוס לכלל ישראל, שהרי למרות שאף אם ימיתו המילדות האחרות את הזכרים מבני ישראל בכל זאת יהיה קיום לכלל ישראל, דהלא גוי הבא על בת ישראל הולד כשר, [ראה ביבמות מ"ה ע"ב ובקידושין ס"ח ע"ב וברמב"ם איסורי ביאה ט"ז ג' ובשולחן ערוך אבן העזר סימן ד' סעיף ה' וסעיף י"ט. וראה עוד במדרש שכל טוב בראשית ל"ד ט"ז ובשאלות לרב אחאי פרשת וישלח שאלתא כ"ה ד"ה ברם צריך עי"ש. ועיינן עוד מה שכתבתי בספרי אוצרות מגדים בראשית פרשת מקץ בענין 'נשואיו של יוסף לאסנת' ושם בהערה 6, ובמה שאכתוב אי"ה להלן בפרשת וארא בענין 'האם במכת דבר מת לאחד מישראל מקנהו', דגם לאלו הסוברים דהולד צריך גרות, אין הכוונה דהוא עכו"ם ומתייחס אחר אביו, אלא דיש בו פגם מאביו, אבל לאחר שמתגייר הרי הוא כישראל גמור ולא כמו גר שנתגייר, עי"ש דיש בזה נפקא מינה לכמה דינים], מכל מקום היו מפסידות בכך את טהרת יחוס בני ישראל, [שהרי כתבו הרא"ש בפסקיו על יבמות פ"ד סימן ל' והר"ן בסנהדרין ל"ו ע"ב ד"ה חד לאתויי, וכן כתבו המשנה למלך בפרק י"ג מאיסורי ביאה הלכה ח' והכנסת הגדולה בהגהותיו על הרמב"ם פ"ב מסנהדרין בדעת הרמב"ם דעכו"ם הבא על בת ישראל הולד פגום לכהונה, (ודלא כמו שכתבו הבית יוסף באבן העזר סימן ד' והבית שמואל אבן העזר סימן ד' סק"ב והערך לנר יבמות מ"ה ע"א ד"ה שהולד בדעת הרמב"ם שהולד כשר לכהונה. וראה עוד בברכי יוסף חושן משפט סימן ז' ובס' שלמה יבמות פ"ד סימן ל"ח ובשו"ת הרמ"א סימן כ"ד ד"ה ועוד ובפני יהושע קידושין ס"ח ע"ב ד"ה נימא ובבית מאיר אבן העזר סימן ד' סעיף א' ובשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן צ"א ובאר שם הלכות איסורי ביאה ט"ז ג' ובברית אברהם אבן העזר סימן א'), וכן פסק בשולחן ערוך אבן העזר סימן ד' סעיף ה' וסעיף י"ט, וסימן ז' סעיף י"ז שהולד פגום לכהונה, ואף לענין פסול למינוי למלכות כתבו התוספות בסוטה (מ"א ע"ב ד"ה אותו) דאם אין אביו ואמו מישראל פסול למלכות, וכן היא שיטת הר"ן בסנהדרין (ל"ו ע"ב) והסמ"ג (לאוין רכ"א), (אמנם שיטת רש"י בסוטה מ"א ע"א והרמב"ם בפ"א ממלכים ה"ד דאם אמו מישראל כשר למלכות, רק דראה בנושאי כלים על הרמב"ם ברדב"ז ובהגהות מימוניות מה שתמהו עליו מדברי התוספתא סנהדרין פ"ד ה"ו ומדברי הרמב"ם גופא בספר המצוות לא תעשה רכ"א יעוי"ש), וראה עוד במה שאכתוב אי"ה להלן בפרשת וארא בענין 'האם במכת דבר מת לאחד מישראל מקנהו', ועיינן במנחת חינוך מצוה תצ"ח ובספר חיים שאל ח"א סימן פ"ז ובנודע ביהודה קמא חו"מ סימן א' ובשער המלך מלכים א' ד' ובכנסת הגדולה חו"מ סימן ז' סק"א וסק"ב ובתפארת ישראל פ"ז מסוטה אות נ"ו ובערוך לנר יבמות מ"ה ע"ב ד"ה ויש לומר ובמהרי"ל דיסקין על התורה פרשת שופטים ד"ה כי תבוא ובאבן האזל מלכים א' ג' ובמרכבת המשנה מלכים א' ג' ובבאר שבע סוטה מ"א ע"א ד"ה נתחייבו ובקרו אורה יבמות מ"ה ע"ב ד"ה רבא

מיתה¹³, אי נמי יתכן דהגדר היה דיש בזה חיוב מיתה רק שקיום הדין מיתה לא היה מסור לבית דין לקיימו¹⁴. ואם כך הוא הגדר הרי דמסרו את נפשם עבור זה מדינא.

הפסוק

אבל באמת גם אם נאמר דהאיסור דהריגת עוברין אינו מחייב למסור נפש כנ"ל, דאינו אסור בדיני אדם אלא בדיני שמים,

אמו^{11,12}. ומעתה יש לומר דהגם היכא דיחנו רק איסור דלא הותר להם למסור נפש למיתה דהרי זה ב'עבור ואל יהרג' ומי שמוסר נפשו במקום שאינו מחוייב הרי זה מתחייב בנפשו כמו שכתב הרמב"ם הנ"ל, מכל מקום יתכן דשאני הכא דהגדר לא היה רק חיוב בדיני שמים אלא דבאמת דינם היה ב'הרג ואל יעבור' ורק דלא נתחייבו על זה

נטפי מגדים

הפסוק

ובחתם סופר או"ח סימן י"ב, יעוי"ש, לכן כנגד זה זכו המילדות במדה כנגד מדה ליחוס גדול של כהונה לוי ומלכות ודו"ק. {11} ומה שכתבו התוספות בנדה (מ"ד ע"א ד"ה איהו) דההורג עובר אינו חייב, צריך לומר דאין כוונת התוספות שאין בזה איסור ויחלוק על מה שכתבו התוספות בסנהדרין ובחולין, אלא ר"ל דאינו חייב בידי אדם אבל בדיני שמים חייב, ומעתה לא תיקשי עליה גם קושית התוספות (הנ"ל) מי איכא מידי דלכן נח אסור ולישראל שרי, כיון דבאמת אף הוא מודה דאיסורא מיהא איכא ודו"ק. וראה בזה בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן קס"ב אות ה' ובשדי חמד בפאת השדה כללים מערכת הא' אות נ"ב. וראה בספר זכותא דאברהם סימן ס"א ובמשך חכמה פרשת ויקהל על הפסוק "שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת" ובפנים יפות כאן דכתבו דבהריגת עוברין יש חיוב מיתה לשמים יעוי"ש. {12} ונראה דמטעם זה איתא במדרש רבה (א' י"ד) דהטעם שצוה פרעה להרוג את התינוקות על ידי המילדות היה כדי שלא יתבע הקב"ה ממנו אלא יפרע מהן ע"כ, והיינו דכיון שרק אסורות על הריגת עוברין בלי חיוב מיתה, לכן שפיר לא ימנעו מלעשות זאת, ומדעשו זאת למרות שאסור להם לעשות כן יענשו על כך, ומדענשו הן הוא לא יענש. רק דלכאורה דבר זה תלוי בענין שליחות, ונבאר בקצרה, דהנה נתבאר בגמרא בבא מציעא (י' ע"ב) וכן פסק הרמ"א (חושן משפט סימן קפ"ב) דכאשר השליח אינו בן חיוב חייב המשלח, ולפי זה כיצד העונש היה נופל רק על המילדות ולא על פרעה, הלא המילדות לא היו חייבות על הריגת העוברין א"כ המשלח חייב, אלא דכיון שהיו אסורות א"כ הו' בני חיובא ואז אינו חייב המשלח. אמנם לכאורה תיקשי מהגמרא קידושין (מ"ג ע"א) דנתבאר שלגבי רציחה לכולי עלמא המשלח חייב בדיני שמים, וכיצד חשב פרעה דיפטור מעונש. אלא דיש לומר דכיון שאין שליחות לעכו"ם כלל, א"כ המילדות העבריות לא נעשו שליחות לעכו"ם, והגם דנתבאר במדרש רבה (בראשית ל"ד י"ד) דלכן נח יש שליחות לדבר עבירה, מכל מקום יש לומר דסבר דהכוונה מעכו"ם לעכו"ם אבל מישראל לעכו"ם אין שליחות (וראה מקורות וצינונים בספרי אוצרות מגדים בראשית בפרשת ויצא בענין 'האם עשו הרע ליעקב' יעוי"ש), וכיון שפרעה סבר שהמילדות דין ישראל להן כאמור, ממילא שפיר דיש עליהן איסור והן יענשו, אבל הוא לא יענש לפי שאין שליחות מישראל לעכו"ם, אבל למעשה כבר הוכיח בעל נתיבות המשפט (סימן קכ"ב) מדברי התוספות בשבועות (ג' ע"א ד"ה ועל הזקן) שאפילו לאלו הסוברים שאין שליחות לעכו"ם, מכל מקום שאני שליחות לדבר עבירה דשייך שהגוי יעשה שליח לדבר עבירה, וכן מבואר בבית מאיר (בחידושו למסכת שבועות ג' ע"א), וראה בזה עוד בשו"ת רעק"א (תניינא סימן קל"ב ד"ה אולם) ובהגהות רעק"א לשולחן ערוך (ח"מ רצ"ב ה') ובחכמת שלמה (ח"מ סימן ש"ט) ובמהר"ץ חיות (בבא קמא נ"ו) עיי"ש. {13} וכדמצינו באבזיריהו דעבודה זרה ועריות דהגם שאיסורם הוא בכלל ג' עבירות החמורות דיהרג ואל יעבור, מכל מקום העובר עליהם אינו חייב מיתה [ראה במנחת חינוך מצוה רצ"ה-רצ"ו]. {14} וכדמשמע בשו"ת צפת פענח (ח"א סימן נ"ט) דהא דישראל אסור בהריגת עוברין הוא בכלל שפיכות דמים רק דקיום דינו אינו מסור לבית דין, וכן מבואר בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קנ"ה) דהריגת עוברין הוא משום האיסור דשפיכות דמים עיי"ש. [ועיין ברבי אליהו מזרחי פרשת משפטים (כ"א י"ב ד"ה שומע

שיראו העם וילמדו ליראה את השם ולא הבו בכל לבב עיי"ש¹⁶, ומעתה יש לומר דמאחר והריגת עוברין היה בזה איסור וחיוב בדיני שמים והדור היה פרוץ בכך¹⁷, ראו המילדות שהיו חסידות ויראות את השם צורך למסור את נפשם על קדושת השם, והיו רשאיות בגודל מדרגתן למסור נפש עבור קדוש השם אפילו שמן הדין היה שיעברו ולא יהרגו, רק דהוסיף המהרימ"ט (שם) שזה נאמר דוקא בישראל שמצווים על קידוש ה' ברבים כדי שילמדו מהם לקדש שמו בפרהסיא (רמב"ם יסודי התורה ה' א'), דאז רשאין למסור את

וגדר איסורו אינו משום שפיכות דמים¹⁵, מכל מקום נראה ליישב על פי מה שכתבו הנמוקי יוסף בסנהדרין (י"ח ע"א מדפי הר"ף) והמהרימ"ט בדרשותיו (ספר צפנת פענח, דרשות התורה לרבי יוסף מטרנאני זצ"ל, פרשת תולדות סוף דרוש א', והובאו דבריו בפרשת דרכים דרך האתרים דרוש שני) דבמי שמצווה לעבור ולא ליהרג דאמרינן דאם נהרג הרי זה מתחייב בנפשו זה אינו אלא באדם רגיל, אולם במי שהוא אדם גדול חסיד וירא שמים שרואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור נפשו אפילו על מצוה קלה כדי

נטפי מגדים

אני בהכחה) ובמשך חכמה (הנ"ל). וראה עוד בקובץ שמועות (חולין אות כ"ג) דמאותה הסיבה שאסור הנכרי אסור נמי הישראל יעויי"ש]. **והנה למרות** דמבואר ברמב"ם בהלכות רוצח (בי ו') ובהלכות מלכים (ט' ד') דההורג עובר אינו נהרג, מכל מקום מבואר ברמב"ם בהלכות רוצח (אי ט') שיש איסור להרוג עובר, ומשמע גם שאיסור זה אינו ככל האיסורים שבתורה אלא הוא איסור של שפיכות דמים היינו מג' עבירות החמורות, דהרי הרמב"ם כתב וז"ל לפיכך הורו חכמים שהעובר שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במיעיה בין בסס בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה ע"כ, ולכאורה אם האיסור להרוג עובר היה ככל האיסורים שבתורה א"כ מדוע היה צריך הרמב"ם לומר דההיתר להרוג את העובר היה מפני שהוא רודף, תיפוק ליה משום שפיקוח נפש דוחה כל האיסורים שבתורה, אלא נראה דהרמב"ם סובר דהאיסור להרוג עובר הוא גם כן מהאיסורים החמורים שבתורה שנאמר עליהם 'יהרג ואל יעבור' היינו דיש בהם חיוב של מסירות נפש, ולכן אילו לא היה כאן שאלה של רודף היה איסור להרוג אותו למרות הפיקוח נפש, דפיקוח נפש אינו דוחה לג' עבירות החמורות, רק דהגם שסובר הרמב"ם שהריגת עובר הרי הוא בכלל 'יהרג ואל יעבור' מכל מקום מי שלא מסר נפשו והרג את העובר אינו חייב מיתה, או דחייב מיתה רק דאינו מסור לבית דין לקיים את החיוב מיתה שלו, (וראה בזה בדברי הרמב"ם בשו"ת נודע ביהודה מהדורא תניא חושן משפט סימן נ"ט ובחידושי הגר"ח על הרמב"ם הלכות רוצח אי ט' ובתוספות רעק"א על משניות אהלות ז' ו'), אמנם בגליונות החזון איש על חידושי הגר"ח על הרמב"ם (שם) כתב דהרמב"ם סובר שהדין ב'יעבור ואל יהרג' וממילא איסורו ככל איסורים שבתורה, וכן מבואר ברש"י סנהדרין (ע"ב ע"ב ד"ה יצא, וראה ביד רמה שם), וכן בחידושי הרמב"ן (הובא דבריו ברא"ש יומא פ"ב ע"א) ובשו"ת חות יאיר (סימן ל"א) ובשו"ת בית שלמה (ח"ו"מ סימן קל"ב) עיי"ש, [ועיי' עוד במאירי סנהדרין ע"ב ע"ב ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן קס"ב אות ד' ובמנחת חינוך מצוה רצ"ו ובערוך השולחן ח"ו"מ סימן תכ"ה סעיף ז' ובאור גדול סימן א' ובצפנת פענח הלכות יסודי התורה ה' ה' ובשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ע"ה ס"ק ג' ובאבן האזל ואבי עזרי על הרמב"ם הנ"ל ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קצ"ג יעויי"ש]. [15] **ראה** בהערה קודמת, וכן בשו"ת מהרי"ט (סימן צ"ז) יעויי"ש. וראה עוד מה שהבאתי בהערה 6 לעיל מדברי המהר"ם שיק. [16] **וראה** בזה בריטב"א (שבת מ"ט ע"א ד"ה כיון ופסחים כ"ה ע"ב ד"ה מה) ובבית יוסף (יו"ד סימן קנ"ז אות א' ד"ה כל) ובש"ך (יו"ד סימן קנ"ז ס"ק ב') ובכסף משנה (יסודי התורה ה' ד'). וראה עוד בחינוך (מצוה רצ"ו) בענין בטול מצות עשה בשעת השמד ובשו"ת הרדב"ז (חלק ד' סימן צ"ב ד"ה תשובה ראיתי) ובכנסת הגדולה (יו"ד סימן קנ"ז אות ז') ובאור גדול (סימן א') ובספר תיבת גומא (לפרי מגדים פרשת וישב) יעויי"ש. [17] **דהיה**

נפשם אפילו על מצוה קלה^{18,19}, אבל בבני נח שאינם מצווים על קדוש השם כמו שכתב הרמב"ם (מלכים י' ב'), א"כ מה בצע לחבול בעצמו ולמסור נפשו על זה, ולכן לדעת הרמב"ן והיפה תואר דהיה להם דין ישראל, שפיר מסרו את נפשם על קדושת השם למנוע פירצה מהדור ההוא²⁰. ובזה מתבאר מה היה החידוש הגדול שנאמר על המילדות "ותראינה המילדות את האלוקים", והלא

נפשם אפילו על מצוה קלה^{18,19}, אבל בבני נח שאינם מצווים על קדוש השם כמו שכתב הרמב"ם (מלכים י' ב'), א"כ מה בצע לחבול בעצמו ולמסור נפשו על זה, ולכן לדעת הרמב"ן והיפה תואר דהיה להם דין ישראל, שפיר מסרו את נפשם על קדושת השם למנוע פירצה מהדור ההוא²⁰. ובזה מתבאר מה היה החידוש הגדול שנאמר על המילדות "ותראינה המילדות את האלוקים", והלא

נטפי מגדים

שעת השמד, ראה בהערה קודמת. {18} **דהגם** שפרעה עשה כל דבריו בערמה ובחשאי ולא ברבים ובפרהסיא, מכל מקום בודאי שכנגד ישראל שנודע להם מהגזירה חשיב במה שנמנעו המילדות להרוג את העוברין דקדשו את השם ברבים ובפרהסיא, דכל ישראל ידעו ממסירות נפשן. {19} **אי** נמי אפשר לומר כמו שמבואר ביורה דעה (סימן קנ"ז) שבשעת הגזירה מחוייבים למסור נפש בעבור קדושת השם למרות שאינו בדין יחרג ואל יעבור. {20} **דלדעת** תוספות רש"י והרא"ם הנ"ל לא צריך לזה, כיון דלדבריהם נתחייבו הן למסור נפשן מעיקר הדין. {21} **ולפי** זה מתבאר נמי שפיר מה היה המדה כנגד מדה במה שזכו שפרה ופועה בבתי כהונה לוויה ומלכות עבור מה שמסרו נפשם על קדוש השם, והוא משום שההיתר שלהם למסור נפש היה רק משום שהיו גדולות וחסידות וכמו שכתבו להדיא בנמוקי יוסף והמהרימ"ט הנ"ל, ומשמסרו נפשם זכו כנגד זה לבתי כהונה לוויה ומלכות, כיון שגם בתים של כהונה לוויה ומלכות הם בתים של גדולים וחסידים, כמו שנאמר בפרשת אמור (ויקרא כ"א י') "הכהן הגדול מאחירי", וכדכתיב בפרשת וזאת הברכה (דברים ל"ג ח') "וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך" שנקראו הכהנים ולויים גדולים וחסידים, וכן מלכות נקראת חסד כמו דביאר במגן אבות לרשב"ץ (פ"ד מאבות מ"יז) גבי הא דאמרו שם שלשה כתרים הם כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות, דהוא מכוון כנגד שלשה דברים שהעולם עומד עליהם תורה עבודה וגמילות חסדים, כי התורה הוא כתר תורה, והעבודה הוא כתר כהונה, וגמילות חסדים הוא כתר מלכות, כי על ידי העושר בא לידי גמילות חסדים, וגם מלכי ישראל נקראים מלכי חסד כדכתיב "מלכי חסד הם" (מלכים א', כ' ל"א) עיי"ש, הרי דמלכות נקראת חסד. נמצא שמה שזכו המילדות העבריות לבתי כהונה לוויה ומלכות היה מכוון מדה כנגד מדה למה שמסרו נפשם על קדושת שמו כגדולים וחסידים. **רק** דלכאורה עדיין יש לתמוה מלשון הפסוק (שמות א' כ') "וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד" דמשמע שבזה גופא שנתעצם העם היתה ההטבה למילדות, ולא בבתי כהונה לוויה ומלכות, ואילו מאידך אחר כך כתוב (שם פסוק כ"א) "ויהי כי יראו המילדת את האלקים ויעש להם בתים" דמשמע ששכרם היה במה שעשו להם בתי כהונה לוויה ומלכות. **אך** ביאר בזה בפירוש הכלי יקר (כאן) בטוב טעם ודעת, שבאמת שכרם היה שזכו לבתי כהונה לוויה ומלכות, רק שנצרך שיהיה עם כדי שיהיה מעלה לכהונה לוויה ומלכות, ולכן כדי שההטבה של המילדות בכהונה לוויה ומלכות תהיה מושלמת הרבה להם את העם, ואז בא להם שכרם בשלימות ודו"ק.